

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ЙОГО СУТЬ ТА ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ

Федорчук К.С., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: викладач кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС Булик ІЛ.

Проблема шляхів і способів демократичної консолідації в нових незалежних державах тісно пов'язана із становленням громадянського суспільства. Воно є підґрунтям і виявом свободи, свідченням спроможності демократії формальної перетворитися на демократію реальну. Тому більшість авторів розглядають громадянське суспільство як ключове поняття посткомуністичної трансформації, що є виразом «стратегії переходу». На думку Е. Гелнер, громадянське суспільство «стало найбільш розповсюдженою центральною ідеєю, що спрямовує трансформаційні процеси в Східній Європі і колишньому СРСР». З одного боку, громадянське суспільство — це царина суспільного життя, в якій люди взаємодіють як рівні і вільні індивіди з приводу реалізації та захисту своїх приватних і суспільних інтересів без участі держави. З іншого боку, це тип взаємодії, певна модель соціальної організації, про наявність якої можна судити лише тоді, коли в суспільстві є достатньо розвинена мережа ефективно діючих громадських об'єднань (асоціацій). Отже, ми розглядаємо громадянське суспільство як таку підсистему цілісної суспільної системи, в якій існує певна кількість (мережа) добровільних асоціацій неполітичного характеру і домінують громадянські цінності та спілкування на засадах довіри і солідарності.

При значних розходженнях у тлумаченні суті громадянського суспільства різними дослідниками, усі вони згодні з тим, що громадянського суспільства не можуть творити об'єднання безправних індивідів, права яких не захищені конституцією і законами, або ієрархічні структури з асиметричним розподілом прав та обов'язків. Його утворюють лише вільні і рівні індивіди та створені ними добровільні асоціації, зорієнтовані на громадські справи, а також вільна преса як засіб комунікації і самовиразу. Саме вони і є тими суспільними суб'єктами, які свідчать про те, що громадянське суспільство склалось або складається.

Причини, що обумовлюють відступ від принципів громадянського суспільства в бік клієнтелізму є різні, і всі вони більшою чи меншою мірою властиві українському та іншим перехідним суспільствам. Це — бідність широких верств народу, його зневіра у власних силах, так само як у силі та чеснотах держави. Це — специфічна культура політичних еліт, що нав'язують суспільству звичні і вигідні для них патронажно-клієнтельські стосунки. Це — недостатня правова захищеність індивіда, розрив між формальним конституційним порядком і напів-конституційною, чи може — чверть-конституційною практикою. Це, як наслідок, — пошуки особистих «покровителів», приватних (на відміну від публічних) форм захисту індивідуальних та групових інтересів

Громадянське суспільство звичайно розглядається як явище (і поняття), притаманне Західній цивілізації, у той час як «державне суспільство» (і поняття патерналізму, що з ним пов'язане) прийнято вважати продуктом Східної культури.

Варто зазначити, що успішнішому розвитку громадянського суспільства у нас заважають: надмірна бюрократизація влади; домінування кланових інтересів на верхівці політичної піраміди; партерналістські стереотипи щодо ролі держави і надмірна терпеливість народу та сподівання на «керманічів» (сподівання оптимістичні або песимістичні; адже, на кого сподіваються, того й лають; владу у нас ляяти вміють, а вимагати від неї — ні); відсутність у значної частини людей психологічної потреби в «негативній» свободі, «свободі від...», свободі заради свободи. У суспільстві панує втома і апатія — з об'єктивних і суб'єктивних причин. До об'єктивних належить матеріальна незабезпеченість та відсутність «підпорки» у вигляді власності; до суб'єктивних — пригніченість почуттям своєї «малості» і відчуженості від держави і політики.